

REAL-UNIO VAGY PERSONAL-UNIO ?

A dualismus mögöttünk hagyott első negyedszázada újabb közjogunk, jobban mondva : annak intézményileg megtestesült újabb rendszere commentálásában kevés figyelemre-méltót producált. A kiegyezés alapvető műve nem egy oldalról szorul még tudományos megvilágításra, sőt kiegészítésre. s még mindig várja rendszeres feldolgozóját. Nincs kétség benne, hogy ha állami létünk sarkalatos kérdéseinek állam-philosophiai magaslaton való tárgyalása nálunk buzgóbb művelőkre találna, ennek hatása kiterjedne a gyakorlati politika irányeszméire is, és sok félreértést oszlatna el. Ma már minden józan politikus belátja, hogy a közjogi helyzet végleges tisztázása többé el nem odázható, s hogy monarchiánk s benne Magyarország politikai fejlődése szilárd alapot mindaddig nem nyerhet, míg bizonyos kérdések végleg eldöntve nincsenek, s míg annak a rendszernek, mely a dualismus intézményében öltött testet, benső természete, exigentiái és postulatumai szigorúan a tudomány elvei világánál meghatározva s minden oldalú vonatkozásaiban feltárva nincsenek. Ha egy gép kezelésére csak az lehet hivatva, ki annak legrejtettebb mechanizmusát, rugói és kerekei összetételét s a physikai törvényeket, melyeknek azok engedelmeskednek. teljes részletességgel ismeri: úgy ebben az állam természete éppen nem különbözik egy gépezetétől, s a kik annak kor-

mányzatára vállalkoznak vagy vállalkozni akarnak, első sorban mindenesetre annak természete és organismusa felől kell, hogy tisztába jöjjenek.

Különös, hogy ezt a követelményt igen gyakran olyanok is szem elől tévesztik, a kik a közjogi alap hiveiül vallják magukat. Beszélnek a közjogi alap fejlesztéséről s több efféléről, a mi nyilván tanúsítja, hogy parlamentarismusunk a politikai és közjogi sophismák végzetes circulus vitiosusában kereng. A dualisticus államforma s a hatalmi súlypont felett való szünetlen versengés azt a sajátságos és Európa parlamentjeiben legalább is szokatlannak mondható helyzetet idézték elő, hogy nálunk a kormányzat minden ténye első sorban nem a politikai czélszerűség, hanem a jogkérdés szempontjából nyer megvitatást, s a törvényhozás funkciójának legalis criteriuma mögött háttérbe szorulnak az egészséges politikai felfogás követelményei. Parlamentünkben a gyakorlati politikusok elenyésző száma mellett a theoretikus jogászoknak egész phalanxa ül, kik a meddő negatív és minutiosus bonczolgalás terén igen gyakran hajlandók túlmenni a megengedhetőség határain. A törvényalkotás minden kísérlete első sorban a kormány subjectiv ténye gyanánt magyaráztatik, s hogy aztán ez mily nehezé teszi a higgadt ellenőrzés gyakorlását, a dolgok tárgyilagossá szemlélését, az igen könnyen elképzelhető. Mintha a magyar államiség nem a polgárok összeségének jogos és közvetlen érdekeit repraesentáló öntudatos organismus, hanem egy elvont historiai fogalom volna, melynek értéke attól függ, hogyan szigetelhetjük el minél jobban a társadalom actualis életétől. Az oppositio túltengése minden parlamenti rendszerben veszélyt képez; de a magyar politikai közéletben sajnos indokolást lel egyfelől a közjogi helyzet complicatióiban, szemben a monarchia tulsó felével; másfelől a hatalmon levő többség mesterkéltséggel és személyes jellegű megalakításában.

A magyar parlamentarismus e benső gyöngesége eredetét, mint említők, abban kell találnunk, hogy a dualistikus államforma egész váza még nem nyert systematikus kiépítést. Az államkapcsolatok kérdése a tudományban eddig alig, vagy csak túlnyomólag a Puffendorf által kezdeményezett egyoldalú történeti szempontból tárgyaltatott. Az «unio sub eodem imperante» és «unio jure societatis» közötti különbség egyáltalán nem meríti ki még a modern államszövetségek természetét, legkevésbé egy olyan complicált formájában, mint Ausztriával való kapcsolatunk, s ezért nincs mit csodálni azon, hogy Ausztria-Magyarország viszonya 67 óta a tudományos irodalomban a legeltérőbb értelmezésekre szolgált alapul, hogy p. o. Bluntschli ezt personal-unióknak ismerte fel, de a real-unióra való átmenet stadiumában, holott Calvo és Dostal tiszta personal-unióknak vélik; ellenben Schultze és Holtzendorff ismét tiszta real-unióknak.

Minden tudományos meghatározás osztályozást, bizonyos általános fogalmak alá sorozást foglal magában. De nem elég, hogy a genus fogalma teljesen körvonalozva álljon előttünk; szükség, hogy az a faj is, melyet sorozni akarunk, lényeges jegyeiben, organikus funkciójában legyen megfigyelve, máskülönben az alkalmazás alapján hibás. A dualismus rendszerének hézagait azonban a gyakorlati élet tapasztalata még nem mind töltötte ki, Ausztria-Magyarország történeti közössége az újabb politikai és államtani eszmék világánál sok tekintetben lényegesen módosul. A *pragmatica sanctio* számos avult elméletét halomra döntötte az idő és másokat állított helyébe. Az eszmék ezen forrongása egész történetünkön végig kísérhető; maga 48 nem egyéb volt, mint Magyarország államisége gondolatának egy tisztulási folyamata azon historiai kapcsolat keretében, melybe tradíciói állították. Nem a közjogi formák azok, melyek ebben a processusban fejlődtek s módosultak, csupán azoknak tartalma változott.

De a változott tartalom azért új intézményeket teremtett és teremt máig is napról-napra, mindaddig, míg a dualismus rendszere végleg betetőzve nem lesz, s abban a nemzeti élet minden mozzanata meg nem találja a maga közjogi schemáját.

Hogy ennek a feladatnak végrehajtására nem csupán a törvényhozás esetről esetre való concret alkotásai vannak hivatva, de a tudomány eredeti és önálló conceptiói is: azt hiszszük, világos. És ebben a tekintetben kétségtelenül nagy érdemei vannak egy tevékeny és jeles publicistánk, *Beksics Gusztáv* most megjelent nagyobb önálló művének: «A dualismus története, közjogi értelme és nemzeti törekvéseink». Mondhatni, az első rendszeres mű, mely Deák és a kiegyezés nagy művével «in complexu» foglalkozik, és pedig foglalkozik oly becses és tanulságos eredmények kíséretében, melyek sok részben egész új és figyelemreméltó megvilágításba helyezik alkotmányos életünk legfőbb problémáit, nem egy tévelygést szétoszlathatnak s egyáltalán a politikai eszmék tisztázásához nagyban hozzájárulhatnak. Beksics nem mint államphilosoph nyúl a kérdéshez, nem vizsgálja az államszövetségek újabb elméleteit, hogy azokból vezesse le azokat az elveket, melyek a dualismus alapkérdései felől tájékoztathatnak; nem keres analogiákat az államszervezetek politikai történetében, a foederatív állam különböző formáiban, a milyenekre p. o. a görög-római városrendszer oly tanulságos anyagot nyújt, az achiv szövetségben vagy az aetoliai ligában, sőt az újabb kor története is Schweizban, az északamerikai unióban vagy Svédország és Norvégia viszonyában; tárgya szorosan a magyar alkotmánytörténet fonalán mutatni ki, hogy igaz-e, hogy Magyarország államisága a dualismus által csorbát szenvedett? Ehhez képest vizsgálja Magyarország államiságát a *pragmatica sanctio* előtt és után, 1848-ban és az 1867: XII. t.-cz. által lefektetett újabb alapokon.

Csupán mint politikai vitairatot tekintve tehát. «A dua-

lismus története» fényesen elérte célját. Megczáfolhatlanul kimutatja, hogy Magyarország államiságának teljes épségével jutott a Habsburgok uralma alá; hogy közösügyek mindig léteztek, habár világosan meg nem jelölve is; léteztek még 1848-ban is, és Magyarország államisága akkor sem volt teljesebb, mint lett a közösügyek és intézési módjuk meghatározása által 1867-ben. Ámde a fontos tárgy még többet kíván; kívánja Ausztriahoz való államjogi viszonyunk egész alkotmányelméletét, kívánja az abból folyó következtetések praecis megállapítását s magának a kiegyezésnek lényegét a politikai tudomány mai állása szempontjából.

Az eddigi viták különösen a körül folytak a dualismus elméleti magyarázói közt, hogy vajjon Magyarország és Ausztria viszonya personal-unio-e vagy real-unio? Beksics a personal-unionisták részére áll, miután kifejtette, hogy semmi sem közös köztünk eredetileg más, mint az uralkodó személye. Sőt Juraschek is, egyike a kérdés legalaposabb buvárainak, «Personal- und Real-Union» (Berlin, 1878.) című tanulmányában annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy az uralkodó testi személyisége két, jogilag teljesen különböző uralkodóra osztható. És tényleg ez a fictió átment a tudományos köztudatba, tekintet nélkül arra, hogy personal-unio, real-unio nélkül voltaképp nem is gondolható, mert ugyanegy személyben két jogalany, vagy ugyanegy jogalanyban két állam-akarat tartós megférhetését képzelni teljes megoszaltságban semmivel sem több a «pur et simple» képtelenségnél.

Nyilvánvaló, hogy úgy Beksics, mint mindazok előtt, kik a personal-unio felfogása felé hajoltak, mindenképp az a cél lebegett, hogy Ausztria és Magyarország kapcsolatát kevésbé szorosnak tüntessék fel, s abban a magyar állameszme függetlenségének szilárdabb garantiáit nyerjék, semmint az a real-unio föltételezése mellett — szerintök — lehetséges lett volna. Ezzel az előtételel szembe kell szál-

lanunk. Már Zachariä megjegyezte, hogy personalis unióban álló államok tényleg szorosabban lehetnek egyesülve, mint a real-unióban állók. De a personal- és real-unio közötti különbség egyáltalán nem is alapul a közösség *mértékén*, hanem csupán annak *elvé*n, a szerint, hogy az személyes jogon vagy pedig alkotmánytörvényen épül-e. Ez értelemben vált Magyarország és Ausztria viszonya is 1867 óta personal-unióból real-unióvá, a nélkül, hogy ezzel a közösség kapcsa tágitva vagy megszorítva lett volna.

Nem lett megszorítva, mint a hogy a kiegyezés támadói hiszik; de nem lett tágitva sem, mint a hogy Beksics magasztalja a 67-iki kiegyezést a *pragmatica sancti*ót megelőző korszakkal szemben. A történelem és Magyarország politikai multja tanulságainak alapos félreértése azt állítani, hogy a német-római imperium Magyarország önállásának ellensége lett volna. Mélyebb történet-philosophiai betekintéssel jellemzi ama korban Magyarország politikai helyzetét Eötvös, «Magyarország önállása Németország egysége szempontjából» című anonym röpiratában. «Az állami egység akkor még — úgy mond — oly távol állt mindenkitől, hogy e célra Magyarország megszerzésénél nem is törekedtek». Hisz maga I. Ferdinánd végrendeletében saját örökös tartományait is felosztotta, a mikor Tirolt, Vorarlberget, a sváb és elsassi tartományokat Ferdinándnak, Stájerországot, Krajnát és Karinthiát pedig Károly fiának hagyta. Valóban csak akkor kezd kísérteni a birodalmi eszme, a beolvasztás politikája, mikor 1804-ben a szent római birodalom feloszlásával I. Ferencz az osztrák császári czímet vette föl s Metternich megkezdte aknamunkáját alkotmányunk sánczai ellen.

Nem a német birodalmi eszme volt tehát, mint Beksics állítja, Magyarország ellensége. Nem az volt a dualismus és a paritas állandó akadály. Az ősi aristokratikus alkotmány erősen védte akkor a magyar államiság várát bármely oldal-

ról jöhető támadás ellen. A kiváltságos osztályok jogaiban a nemzet saját jogait látta, a mi természetes is, mert hiszen csak a kiváltságos osztály alkotta a nemzetet s a nemesség szabadsága a nemzet szabadsága volt.

A *pragmatica sanctio*ban Magyarország sorsa örök időkre össze lett fűzve a dynastiával és a monarchia többi országaival, az együttbirtoklás és a kölcsönös védelem ünnepestélyes kimondása által. Bizonyos, hogy ez nem annyi, mintha Ausztriával az iránt szerződöttünk volna, hogy vele közös fejedelmet választunk. Ez esetben a viszony merőben foederalistikus lett volna a közös *repraesentatio* árnyalatával, vagy legalább is közös, ha nem is központi főhatalommal. Úgyde Ausztria-Magyarország viszonya nem ismer központi hatalmat; sőt erősen vitás, ha vajjon egyáltalán közös főhatalom is létezik-e? Beksics szerint ilyen nem létezik, s mert közös főhatalom nincs, tehát — úgymond — közös felségjogok sincsenek. A levezetés nem éppen helyes, mert hiszen nem az uralkodói hatalom a felségjogok substratuma, hanem megfordítva, a felségjogok az uralkodói hatalom substratuma: már pedig hogy közösen gyakorolt felségjogok vannak, azt tudjuk. Nyílt kérdés marad tehát, vajjon a hatalom kettéosztásának fictiója fentartható-e, s az uralkodói személyközösségnek nem-e szükséges folyamánya az uralkodói hatalom közösségének is egy — habár csak gyöngé — árnyalata. Igaz, hogy mások a hatalom megszerzésének föltételei és módozatai az osztrák császári és a magyar királyi hatalomnál, de ez csak a megszerzés különbsége; ellenben az 1867: XII. t.-cz. 7. §-a nyíltan közösnek nevezi nem csupán az uralkodó személyét, hanem magát az uralkodót is. Mind-ebből az tűnik ki, hogy nehéz dolog a dualismust tisztán és kizárólag magyar közjognak fogni fel addig, míg ugyanazon közjog a monarchia másik felében is érvényben van, s a kettő egymásnak szoros föltétele. Ausztriával való viszonyunk

tulajdonképen közjogi garantiák alá helyezett nemzetközi viszony, s ezt az alábbiak még jobban meg fogják világítani.

Deák maga elismerte, hogy az egyesülés a közös védelemre nemcsak ő Felsége személyével, hanem az örökös tartományokkal is történt. Ezzel szemben Beksics főképp azzal érvel a personal-unio mellett, hogy *Ausztriával sohasem szerződünk, hanem csakis a magyar királylyal*. Ha ez így volna, akkor a personalis unio hiveinek csakugyan nyert ügye volna. De hát valósággal így van-e?

Nem akarunk Deák tekintélyével takarózni, vizsgáljuk a kérdést önállóan. Tény mindenekelőtt, hogy 1740-től egész a legújabb időig valahányszor akár béke, akár háború idején hadkiegészítésről vagy rendkívül subsidiumok ajánlásáról volt szó, ez ajánlatok sohasem tétettek ő Felsége többi országainak és tartományainak védelmére, hanem tisztán csak ő Felsége személyének, az uralkodóház méltóságának és dicsőségének fentartására. Csakhogy másfelől azt is tudjuk, hogy akkor az örökös tartományok és a többi országok teljesen absolutistikus módon kormányoztattak, hogy tehát a Felség személye egyszersmind a birodalmat is jelentette. De további sorban hogyan is szerződhetett volna a magyar nemzet a magyar királylyal a közös védelem ügyében, — mely közös védelemben kétségekívül nemcsak az foglaltatott, hogy Magyarország Ausztria trónját, hanem éppen úgy az is, hogy Ausztria Magyarország trónját tartozik megvédelmezni — mikor a magyar király épp oly kevésbé rendelkezhetett Ausztriával, mint a mily kevésbé Ausztria uralkodója Magyarországgal? Ha pedig a magyar nemzet — a mint ezt föltételeznünk kell — Ausztria fejedelmével egyezett meg a kölcsönös védelem és együttbirtoklás iránt, mint a ki egyedül volt illetékes Ausztria nevében magát kötelezni: hát akkor ebben ő Felsége teljes joghatálylyal képviselte Ausztria népeit, mint absolut uralkodó, s időközben Ausztria alkotmányos állammá növe ki

magát, teljes hatálylyal származtak át rá mindazok a jogok és kötelezettségek, melyeket a hatalom megosztlása előtt az illetékes tényező, souverainitási jogánál fogva szerzett és magára vállalt.

Különben csak néhány lapot kell forgatnunk, hogy Beksics önmagát czáfolja meg, mert a 257. lapon már maga is elismeri, hogy a «pragmatica sanctio megkötésének idején Magyarország a magyar királylyal és *osztrák császárral* (?) alkudott meg», — a mi valószínűleg lapsus, mert a *pragmatica sanctio* idején még egyáltalán nem volt osztrák császárság, tehát mindazok a következtetések. — melyeket a *real-unio* föltevésének lehetősége ellen abból az axiómából von, hogy a *pragmatica sanctio* és a kölcsönös védelemre irányuló szerződés Ausztria mellőzésével kizárólag a magyar nemzet és királya közötti megállapodásra volna visszavezethető — önmaguktól elesnek és Beksicset saját okoskodása kényszeríti annak elfogadására, hogy Ausztria és Magyarország között tényleg *real-unio* létezik, s ennek a *real-uniónak* felbontásához annak a bizonyos harmadik factornak a hozzájárulása is elengedhetlenül szükséges. Tökéletesen helyes ellenben az az okoskodás, hogy közös törvényhozás nem lévén, közös törvény sem lehetséges. Az 1867: XII. t.-cz. tehát nem közös törvény, hanem kizárólag magyar közjogi törvény. Közös alkotmánya tehát nincs Ausztria-Magyarországnak. De ha ez így van, mért ne mehetnénk tovább egy lépéssel, és mért ne mondhatnók: Ausztria és Magyarország közt *közösügyek sem léteznek*, hanem léteznek csupán *azonos ügyek* és léteznek az azonos ügyek *közös* intézésére hivatott organumok. Nem az uralkodó személyének *közössége* az, mely Ausztriát és Magyarországot szoros kapcsolatban tartja, hanem annak *azonossága*, s ez azonosság kifolyása nem jogközösség a két állam közt, hanem *jogazonosság*. Ezt az azonosságot egészen világosan megjelöli a *pragmatica sanctio*, mikor az

oszthatlan és elválaszthatatlan (indivisibiliter ac inseparabiliter) birtoklást kimondja. A különbség az, hogy a közösségből föltétlenül foly az érdekelték azon joga, hogy a közösség megszüntetését «quasi ex contractu» követelhessék, mert a közösség csak formai, csak ideális egység, a különmemű részeknek nem teljes egybeolvadásával, sőt határozott individualis önállóságával; ellenben az azonosságból nem foly ezen jog, mert ott mindenik fél «pro indiviso» és a másik fél által nem korlátozva bírja és gyakorolja ugyanazokat a jogosítványokat.

Ez ellen azt lehetne felhozni, hogy hiszen minden közösségnek a tárgya azonos. És ez igaz is; de az már nem áll, hogy mindennek, a mi azonos, eo ipso közösnek is kelljen lennie. Nézzünk egy példát. Ha a monarchia hadseregállítási joga közösügy volna, ebből az következne, hogy sem Ausztria, sem Magyarország nincs jogosítva külön gondoskodni véderéjéről, csakis a kettő együtt. Ezzel Magyarország újonczmegajánlási joga illuzoriussá válnék. Úgyde a hadseregállítási joga nem *közös*, hanem *azonos* Ausztria és Magyarország között; azonos pedig abban a vonatkozásban, melyben a kölcsönös és együttes védelem feladatához áll.

Ha a monarchia külügyi képvisellete közösügy volna, ebből szintén az folyna, hogy tehát sem Magyarország, sem Ausztria nem bír külön-külön önálló souverainitással a külfölddel szemben, hanem csak a kettő együtt. De a monarchia külügyi képvisellete nem közösügy, hanem Ausztria és Magyarország azonos ügye, mely szorosán a fejedelem azonosságából következik.

Abban a szövetségben, mely Ausztriát és Magyarországot a Habsburgok jogára alatt egyesítette, nem hozott egyik államfél sem oly nagyobb közjogi attributumokat, melyek megrövidülést szenvedtek volna, vagy oly kisebbeket, melyek a közös gyakorlatban kölcsönös kiegészítésre szorultak volna,

hanem hozta mindegyik azoknak pontosan egybevágó mértékét, melynélfogva azok egymást teljesen fedték, egymást fölszívták, áthatották. És a *pragmatica sanctio* kötelező, alaptörvényi jellege, tekintélye nem abban áll, hogy az kétoldalú szerződés, hanem abban, hogy természetes és önként értendő kifejezése annak a kapcsolatnak, mely Magyarország és Ausztria között az uralkodó azonossága által természetszerűleg és felbonthatatlanul létesült.

De a valóságos real-unio fenforgását semmi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy vannak bizonyos, a fejedelem személyén kívül eső viszonyok, melyek nélkül a dualismus nem állhatna fenn. Rámutat ezekre Beksics is, mikor a dualismus lényeges feltételül ismeri el azt, hogy Ausztria is alkotmányos állam legyen. Vajjon ezek nem-e szükséges közjogi háttérét képezik a dualismus intézményének, habár azokat tételes törvény nem szabályozza is? Beigazolódott ez akkor, mikor Andrassy a Hohenwart-ministeriumot megbuktatta, mert az a dualismust veszélyeztette volna. Ausztria az absolutismus karjaiban, szükségkép visszahatna a kiegyezési politika sorsára is és megbuktatná azokat az intézményeket, melyek a 67-iki alapon létesültek. Magyarország alkotmányos kormányzata elkerülhetlenül visszaesnék a 48 előtti állapotokba, a tiszta personalis unióba. De ha Ausztria állami consistentiája ily szoros érintkezési pontokat mutat a dualismus létalapjával: mi más ez, mint valóságos, nem személyes, hanem alkotmányvelven épült real-unio ?

Az érintkezés, mely két nemzet történeti párhuzamoságából azoknak állandó egymásrahatása mellett fejlődik ki, bizonyos jogviszonyokat állapíthat meg, melyeknek alanyai a nemzetek, mint politikai létszervezetek. Bármily lényeges és szoros suffixumai legyenek is azonban ezek az illető nemzetek történeti egyéniségének, azoknak szabad és öncélú politikai fejlődése elé határt nem szabhatnak, legfőlebb azok

szerint módosulnak. Az állam, mint a politikai nemzet össz-fogalmának természeti és testi megjelenülése szükségkép magába szívja az állam, mint jogi személyiség fogalmát, s épp abban áll souverainitása, hogy önmagát, mint jogok és kötelezettségek alanyát helyezheti ki.

Miben áll már most az a nagy és gyökeres átalakulás, mely a közjogi felfogás terén az alkotmányállam korában a király és nemzet, mint a hatalom kettős forrása közötti ellentétet áthidalta? Abban, hogy a kettőt az állam fogalmában egyesítette, hogy az uralkodói és a törvényhozói hatalom magasabb egységét az államhatalom egységében kifejezésre juttatta, amazokat emebben feloldotta. Az állam modern elmélete mellett egészen szükségtelen kérdés, hogy vajjon egy oly kötés, mint a *pragmatica sanctio*, mily tényezők közt, minő hatálylyal létesült? A feleletet erre nem a történeti jog egyoldalú álláspontján, hanem a mai államtan élő szellemében s e kötés politikai természetében kell keresnünk.

Voltaképen az uralkodó azonossága teljesen kimeríti annak a kapcsolatnak lényegét, mely Ausztria és Magyarország között fennáll. A *pragmatica sanctio* ennek csupán terjedelmét írta közelebbről körül, de semmi olyat, a mi magában az uralkodó azonosságában implicite benne nem foglaltatott volna, hozzá nem toldott. Mindaddig, míg Ausztriában a személyes uralom rendszere érvényesült, az Ausztriával való kapcsolatunk tárgyát képező ügyek közös intézése módjáról természetesen nem lehetett szó, mivel abban való részesedésünk közös mértéke hiányzott, de hiányzott maga a közösség is szoros értelemben véve, mint oly viszony, mely kölcsönös jogtudaton és öntudatos cselekvésen alapul, mely nélkül világos, hogy nem is létezik tulajdonképeni közössége. Mert *minden közösség egyúttal a cél vagy eredet egységét tételezi föl*, holott sem ezt, sem azt nem szabad imputálnunk az Ausztriával való teljesen esetleges közjogi viszonyba.

De a *pragmatica sanctio* magában véve nem is állapít meg közvetlenül ily közösséget sem az együttbirtoklás, sem a kölcsönös vagy együttes védelem kimondása által. Magyarország teljes állami függetlenségéből kifolyólag bármikor megdöntheti a dualistikus alkotmányt, nem azért — a mint Beksics mondja — mivel kizárólag a magyar királylyal alkudtunk — e tétel czáfolatát fennebb, úgy hiszszük, elég meggyőzőleg kimutattuk, hanem azért, mert annak megdöntése miben sem érinti a *pragmatica sanctio*ban foglalt alaptörvényeket. Magyarországnak joga van hozzá, hogy közös intézmények által gyakorolja befolyását azon ügyekre, melyek Ausztriával közösen érdeklik, de a dualismus mégsem szükségképeni következménye és nem is egyetlen lehető organismusa azon viszonyosságnak, mely Ausztria és Magyarország közt feloldhatatlanul létesült. Inkább csak rajta áll, hogy közös organumok helyett, ha úgy tetszik, *vegyes* organumokban érvényesítse e jogát, sőt a közös intézés esetén is elég lehet esetleg, ha csak a megegyezés közös, a nélkül, hogy azért az intézmények is közösek lennének; elég lehet, ha csak törvényhozási úton gyakorol befolyást rájuk, a nélkül, hogy a paritást magukban az állandó közös institutiókban is vindicálná magának, a mire éppen újabban nem egy példát mutat a magyar törvényhozás története. Nem mintha mindez oly cél volna, mely Magyarország államisága szempontjából kívánatos. De ismételjük, mindezt nem zárja ki az alapszerződés természete, a Magyarország és Ausztria közötti természetes kapcsolat jellege, mely csupán azonos, de nem okvetlenül közösügyekre enged következtetést.

Ha a közösügyes rendszer nem okvetlen szükségképeni folyamánya a Magyarország és Ausztria közötti jogviszonyosságnak, nagy kérdés még az is, hogy vajjon a legjobb és legrationalisabb-e? A közösség eszméjének logikai kriteriuma, újból is ismételjük, vagy az eredet vagy a cél egy-

sége, és így a közösügyek elmélete vég-consequentiaiban nem háríthatná el magától a politikai egység bizonyos allure-jeit; bármennyire okoskodjunk is, van egy momentum, mely az önálló elemeket magában föloldja, holott az azonosság már kifejezetten önmagában hordja a teljes szétváltság ismertető jegyeit. Közösség — ez a külső megoszlásban gondolt és fel-fogott! eszmei egység — a szövetséges állam, vagy legjobb esetben a Staaten-Staat eszméje, holott az azonosság csak külsőleg jelentkező, átmeneti és nem egyszersmind szükségszerű egység, melyen belől tartós és lényeges különállás rejlik. De sem ez, sem az nem teszi Ausztria és Magyarország viszonyát personal-unióvá, azaz oly viszonyná, melyet Puffendorf a «sub eodem imperante» szavakkal, mint csupán személyest definiál, mert az uralkodás semmi körülmények közt sem képzelhető merőben személyes, hanem mindig közjogi attributumnak, s a fejedelem még a személyes uralom legmerevebb rendszere mellett is a közhatalom birtoklója és letéteményese. Abban a kötésben tehát, mely két nemzet közt az uralkodó azonossága mellett bármily formában létesül, *mindig van valami dologi, valami realis momentum*, mely a «jus societatis»-t érinti.

Pomponius.

I R O D A L O M.

«*Az anyakönyvek államosítása.* Néhány józan szó a napi-
renden levő egyházpolitikai kérdésekhez. Irta Jurista. Budapest,
1893.»

A nagy hullámokat verő egyházpolitikai reformok nyomán megindult bő broszura-irodalom egyik alaposabb terméke a beküldött 67 oldalra terjedő füzet, s ezért behatóbb méltánylást érdemel. Az anyakönyvvezetés legrégebbi nyomait vizsgálva, kifejti azokat a szempontokat, melyek érdekében a tridentini zsinat az anyakönyvek vezetését elrendelte, s constatatálja, hogy különösen a születési, jobban mondva keresztelési anyakönyvek vezetését két szempontból rendelte el a zsinat: 1. hogy a keresztelés ténye, melylyel az egyetemes egyház honossága megszerezetik, constatatássék; 2. hogy a lelki rokonság, mint házassági bontó akadály, nyilván tartható legyen. Kiténik ebből, hogy mindezek a szempontok alig vagy éppen nem érdeklik az állami hatóságot, az állami rendet; ellenben érdekli p. o. a születés szabatos idejének megállapítása, év, hónap, nap, sőt percz szerint is, a melyre és több más fontos körülményre nézve azonban az egyházi anyakönyvek nagyon is hiányos bizonyítékot képeznek. Ebből a szerző azt következteti, hogy a keresztelések, illetőleg születések és halálozások anyakönyveinek állami hatósági kezelésbe vétele elodázhatlan szükségesség a jogbiztonság szempontjából. De nemcsak szükségesnek, hanem jogosnak is ismeri azt el szerző azon viszonyból kifolyólag, mely az állami és az egyházi anyakönyvvezetés közt századokon át fennállt, s melynél fogva az állam sok esetben gyakorolt eddig is ingerentiát az anyakönyvek vezetésére. Mindezt a